

KÖNYVTÁRI SZEMLE

KÖNYVTÁRAK · OLVASÓK · ÉS · KÖNYVGYŰJTŐK · FÉLHAVI · ÉRTESÍTŐJE

ELŐFIZETÉSI ÁRA: SZERKESZTI: SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL
EGÉSZ ÉVRE 5 P, FÉLÉVR 2·50 P ASZTALOS MIKLÓS DR. BUDAPEST, IV., MÚZEUM-KRT 3

A „Boldog halál Szekeré-nek” sorsa a XVIII. században

Elfelejtettük szerzőjét halátlanul. Különb-
ben nem is ismertük soha, mintahogy
címül írott művét is aligha ismeri kö-
zülünk valaki. Ma nem nagyon divat
olyan könyveket olvasgatni, amelyek
a halálról szólnak, de kétszáz évvel
ezelőtt, a török háborúk után, kuruc-
labanc-csatározások idején, amikor a
„döghalál” is sűrűn kaszáltja az ember-rendeket a ma-
gyar mezőkön, kedvelt könyv-téma volt a *halál* és a
„*temetési pompák*”, „*halotti pompák*”, „*gyászversek*”
mellett, amelyek jelentékeny emberek fölött hangzot-
tak el, a XVIII. században tömegesen jelentek meg
halotti prédikációk jelentéktelen emberekről is, oly-
kor több kiadásban is és elmékedések a halálról, mint
fogalomról és valóságáról s a boldog halálra való elő-
készületről. Hogy csak kettőt említsek: *Áts Mihály*
evangélikus pap „*Boldog Halál Szekere*” és *Pater*
Hermolaus „a Kapuztinusok” Szerzetéből való Pap: és
Bétsben a Nemes Magyar Nemzetnek Predikátora”
ily című műve: „*Boldog Halálra el-készítő Imádsá-
gok, s Oktatások*”. Előbbi a XVIII. század elején,
1702-ben, utóbbi már a század végén, 1789-ben jelent
meg. Kétségkívül igen érdekes olvasmány a maga ne-
mében mind a kettő — annak, aki az efféle elmélke-
déseket kedveli, mert sok tanulságos idézetet találhat
bennük a Bibliából, egyházatyák írásából s anekdo-
tákat (az előbbiben) temetésekről s arról, hogy mily
könnyen hal meg az ember akár hajszáltól, vagy cse-
resznyemagtól is.

Úgy látszik, *Áts Mihály* könyve tárgyánál fogva
népszerű lehetett, mert megjelent 1702-ben, 1708-ban
és 1751-ben. Még pedig 1702-ben Strassburgban, 1708-
ban Löcsén, 1751-ben Jénában. Első kiadásának tel-
jes címe: *Boldog Halál Szekere. Mellyet az Idvössé-
ges halált kívánó Emberek kedvéjért, Maga az Ur*
Jesus elkészítet, és az Halálnak Elöl-járó Követivel
*S — késérő seregivel edgyütt az ő írásából öszve-sze-
degetet, Eö Fölsége leg utolsóbb Szolgácskája Aachs*
Mihaly. Argentoratumban... M. DCC. II. (12-r.)

Ez a könyv *Telekesi Török Istvánnak és Lövei*
Balázs györi luther. lelki pásztornak van ajánlva. —
Az első kiadást ifj. *Áts Mihály*, a szerző fia, rendezte
sajtó alá, aki szerényen így nevezi meg magát: „*Az*
*én Édes atyám conceptusa Kinyomtatását corri-
gáló engedelmes fia Aächs Mihály Ss. Th. St.*”

Itt az első kiadásnál az tűnik föl, hogy akkor,
amikor nálunk már fejlett könyvnyomtatás volt, *Strass-
burgban, Spoor Fredericus Jánosnál* nyomtatták ki a
Boldog Halál Szekerét. De hát ez kétségtelenül igaz.
Nem feltűnő, de — amint később látni fogjuk — em-

lítésre méltó, hogy az első kiadás két embernek van
ajánlva. Azaz két pártfogó mecénásnak.

A harmadik kiadást sajtó alá rendező utód az
Előljáró Beszédben elmagyarázza, hogy „az halálhoz
való készület nem végeztetik el valami futó gondolat-
tal; hanem szives erőködéssel. Meg-is érdemli: hogy
ezt a nagy dolgot ne vegyüek csak fél vállunkról, ha-
nem abban minden erőködéssel magunkat gyakorol-
juk”. S elmondja, hogy ezen gyakorlás előmozdítására
az öreg *Áts Mihály* uram Köszögön, Devecserben és
Nemes Csóban segítő kezeit nyújtani igyekezett, e
végre „csinálta és készítette” a „boldog halál szeke-
rét”. Alkalmat neki erre, mint öreg Sorok Jánostól
hallotta, a devecseri evangyelika gyülekezetnek érde-
mes és igen öreg tanítója, b. e. Bognár György adta,
aki fölött, mint *szekércsináló bognárnak* nevét viselő
egyházi ember fölött, — maga *ács = faragó* nevét vi-
selvén, a boldog halál szekeréről prédikáltott. (1751-
ben vagyunk! Bocsássuk meg neki a szójátékot, ame-
lyet a kor talán igen, de mi már nem tudunk hono-
rálni.) De nem is ez a fontos. Fontosabb könyvészeti
adatokat is közöl, elmondván, hogy az öreg *Áts Mi-
hály* fia, aki az argenteratumi (strassburgi) akadémián
tanult, majd Rozsnyón és Bártfán volt pap, forgoló-
dása által, „Tekéntetes Nemzetes és Vitézlő Telekesi
Török István Urnak költségevel és neve alatt (e
könyvet) kinyomtatta. 1702. Esztendőben. De ezen
első editionak exemplári az *akkori Imperiumi hábo-
ruban el-veszvéen*, másodsor 1708. esztendőben Loetsén
ki nyomtattatott. El fogyván pedig az exemplárok...
mostan harmadszor kezdedbe... adattatik.” (A5—A6).

Tehát az első kiadás az ő tudomása szerint el-
veszett. Szabó Károly azonban két példányt is látott
belőle, és megvolt Nagy István híres könyvtárában is
(amelyről érdemes volna külön tanulmányt írni). —
Sándor István pedig 1700-as kiadást is említ, (de ez
nyilván tévedés). — A harmadik kiadás sajtó alá ren-
dezőjének és előbeszéde szerzőjének szávahihetősége
kezd gyanús lenni. De erről majd később!

Lássuk a második kiadást. Ez 1708-ban jelent meg,
Löcsén. Ifj. *Áts Mihály* rozsnyói lelkész rendezte sajtó
alá s ajánlotta *Petróczi Istvánnak, Zay Lőrincnek, Já-
noki Zsigmondnak, Kajali Pálnak, Török Istvánnak,*
Gerhárd Györgynek, Ottlík Györgynek és Radvánszki
Jánosnak.

Az első kiadásnál még csak két embernek aján-
lották a Boldog Halál Szekerét, most már nyolc ember
részesült ebben a kitüntetésben. Egyre többen örven-
deznek a Boldog Halál Szekerének, egyre többen já-
rulnak hozzá a kiadás költségeihez. A harmadik ki-
adásnál azonban már nem írom le a névsort. Ez a ki-
adás már ajánlva van mindenkinek, aki valamiképpen

támogatta a harmadik kiadást: a Dunán-inneni ev. egyházkerület előljáróinak névszerint, özvegyeknek, „az Evangyelika Gyülekezeteknek érdemes Dajkáinak, nékem érdemes Patronus és respective komám Uraimnak, és Patrona Aszszonyimnak”, „T. és N. Kartsai Marinka Aszszonyinak, mint kedves Komám Aszszonyinak, és egyetlen egy örökös tiának.” — *Összesen harminc személynek.*

Nem tudni, örültek-e a felsorolt urak, úrfiak, komámasszonyok és özvegyek, hogy a Boldog Halál Szerének harmadik kiadását a kiadó nekik ajánlotta és ilymódon patronusokká és patronákká avatta őket, — de bizonyosan zsebükbe nyúltak, mert a kiadó ilyen hálás nekik. *Mi azonban az élelmes kiadóval szemben sanda gyanút táplálunk.* Hogy mennél nagyobb, mennél tetemesebb költség miatt siránkozhasson a mecénások előtt, *valótlanságot állított előttük,* azt mondván, hogy a könyvet Jénában nyomatta ki? Mi ezt nem tudjuk elhinni neki. Mégis csak kényelmesebb lett volna itthon, valamelyik közeli nyomdában kinyomatni, mint külföldön, ahonnan a correctura-küldözés és a kész példányok hazaszállítása sok pénzbe kerülhetett.

S gyanunkat fokozza az a körülmény, hogy ez az 1751-es harmadik kiadás a legtipikusabb széles magyar betűkkel készült, s pedig olyan magyar — mondhatnánk: kövér, zsíros betűkkel is, amelyeket külföldön, különösen Németországban *latin betűs szövegekben nem használtak:* az ö jele o felette e, az ü jele u felette e. Nem! Ez a kiadás nem Jénában készült. Hiába írja a jeles kiadó, hogy „most Harmadszor hasznos elől járó beszéddel ki-nyomtatottatott *Jénában 1751-dik Esztendőben.* Találattik Koeszegen Ludvig János Uramnál”, — *ezt a könyvet Magyarországon nyomták.*

S még egy körülmény: a hasznos előljáró beszéd végén a datum: *Iram Sz. Máté napján 1752 esztendőben.* — Igazán nehéz elképzelni, hogy az 1752-ben írt előbeszédet 1751-ben már ki is nyomtatták. Úgy látszik, még a megjelenési év száma is hamis. Hogy miért, micsoda üzleti érdek lappangott e mögött, — nem tudni. Talán a kiadó a mecénásoknak erre az évre ígérte a könyvet?

Az impressum mindenesetre hamis. *Jena — itt költött, hamis nyomdahely.* Trócsányi Zoltán.

Haynald Lajos iratai a Magyar Nemzeti Múzeumban

legújabb korban élt katolikus főpapok egyházi, politikai vagy magántermészetű iratai vagy levelezései csak elvétve kerülnek közgyűjteményekbe. Ez tulajdonképpen természetes is, mert a katolikus fő- és alsó papság érvényben lévő végrendelkezési joga szerint az elhunytak könyvei, beleértve iro-

mányaikat is, az egyházmegyékre szállanak, illetőleg az egyházmegyei hatóság ezekre kiváltsági joggal élhet. Ez a magában véve érthető és méltányos rendelkezés a magyarázata annak a történettudomány szempontjából igen sajnálatos körülménynek, hogy a katolikus főpapjaink történeti szempontból becses iratai a legújabb korból csak elenyésző csekély számban vannak közgyűjteményeinkben. Az Országos Széchényi Könyvtár igen gazdag Irodalmi Levelestárában is jóformán csak azoktól a kat. főpapoktól találunk többkevesebb levelet, akik irodalmi vagy tudományos életünkkel közelebbi kapcsolatban állottak, mint Ipolyi Arnold, Fraknói Vilmos, Ortvy Tivadar, Danielik János, hogy csak a nagyobb levélcsoportok közül említsünk. Ezek között különösen gazdag és önálló feldolgozásra is érdemes volna Ipolyi Arnoldnak Fraknói Vilmoshoz intézett összesen 220 drb. levele, amely történettudományunk történetéhez is jelentős és jellemző adatokkal szolgál. Az átlagosnál is érdekesebbek Danielik Jánosnak, az ötvenes évek katolikus reformerének, aki egyidőben Kemény Zsigmondhoz is közel állott, Gyulai Pálhoz intézett levelei. Ezek a levelek természetesen vagy a címzettek hagyatékából ajándékképpen, vagy pedig vétel útján, mint a Bárány Eötvös József és Trefort Ágoston kultuszministerhez intézett, köztük katolikus főpapoktól származó levelek is, kerültek a Nemzeti Múzeumba. Ezek az Irodalmi Levelestárban őrzött kat. egyháziaktól származó levelek azonban egyházpolitikai természetű anyagok, ami a történetírás szempontjából a legsajátosabbban érdekes volna, csak igen keveset tartalmaznak. Annál becsesebb azonban a Kézirattárnak az a Haynald Lajos kalocsai érsek (1816—1891) irományaiból származó iratcsoportja, amely tulajdonképpen Fraknói Vilmos közvetítésével került az Orsz. Széchényi Könyvtárba.

Fraknói Vilmos még 1899. november 11-én két csomagot helyezett letétbe a Magyar Nemzeti Múzeum Könyvtárában, amelyek közül a kisebbikben irodalmi levelek, a nagyobbikban Haynald-levelek voltak. A

letéteményező ehhez azt a kikötést tette, hogy amennyiben életében másképp nem rendelkeznek, azok csak halála után bontandók fel, amikor is a kisebb csomagban lévő irodalmi levelezések minden feltétel nélkül azonnal átmennek a Könyvtár tulajdonába, a nagyobb csomagban lévő levelek sorsáról azonban a csomagban lévő írott rendelkezés a mérvadó.

Amikor Fraknói Vilmos 1924. november 20-án elhunyt, két nappal később Lukinich Imre, a Könyvtár akkori igazgatója, a letétet felbontotta és a nagyobbik csomagban Fraknóinak az iratok eredetét megvilágító következő levele találtatott: „A Magyar Nemzeti Múzeum Igazgatóságának! Ezen csomag, amelyet a mai napon megőrzés végett a Magyar Nemzeti Múzeum Levéltárában elhelyeztek, boldog emlékü Haynald Lajos bibornok-érsek magán-írományait tartalmazza, melyeket nékem 1889-ben átadott oly célból, hogy felügyeletem alatt és közreműködésemmel életrajzában, mely Ompolyi neve alatt Pozsonyban megjelent, értékesítenek és halála után a körülményekhez képest felhasználtságának. Arra nézve, hogy a felhasználás után hol őriztessenek meg, sem élőszóval, sem írásban utasítást nem adott, vagy nem hagyott hátra. Miután ezen írományok nemcsak a boldog emlékü főpap személyére fényt és dicsőséget árasztanak, hanem egyúttal az ország politikai történetéhez a hatvanas években nagybecsű adalékokat tartalmaznak, azt hiszem, legméltóbb helyük a Magyar Nemzeti Múzeum Országos Könyvtára. Budapest, 1899. október 21. Fraknói Vilmos.”

Ezen rendelkezés szerint tehát a Haynald-iratok is az Országos Széchényi Könyvtár tulajdonába kerültek, s Fraknói eredeti szándékától csupán annyiban történt eltérés, hogy az iratokat nem a Könyvtár Levéltárában, amely ma már az Országos Levéltárral van egyesítve, hanem a Könyvtár kéziratárában helyezték el. Ennek a rendelkezésnek valószínűleg az a magyarázata, bár az iratok össze nem függő sorozatban, kötetlenül vannak ma is, hogy köztük nagyon sok a prodomo fogalmazvány és a missilis levél, ami inkább illik a Kézirattár, mint a Levéltár gyűjtési körébe.

A Kézirattárban az iratok 1930. 28. szám alatt kerültek végleges naplózás alá, ahol azok közül néhány levelet az Irodalmi Levelestárba, néhány iratot pedig az Irodalmi Analekták közé iktattak, a többi fasciculusokba kötve nyolc kötetben az újkori kéziratok latin (Fol. Lat. 3952; Fol. Lat. 3953; Fol. Lat.

3954; Fol. Lat. 3955; Fol. Lat. 3956), illetőleg magyar (Fol. Hung. 1722; Fol. Hung. 1723; Fol. Hung. 1724) csoportjában helyezték el aszerint, hogy egy-egy fasciculusban egyéb idegen nyelvű (főleg olasz) iratok mellett túlnyomóan latin, vagy magyar nyelvű iratok vannak.

Fraknoi levele szerint ezek az iratok a hatvanas évek történetére vonatkoznak és Haynald azzal a céllal adta át Fraknoiinak, hogy az aranymiséje alkalmából 1889-ben megjelenő életrajzában ezek az iratok az erdélyi püspökségről való lemondásának történetében felhasználtsanak. Tényleg ebben a hosszúcímű életrajzban, (Kortársaink. Életrajzi vázlatok. Szerkeszti Dr. Fésüs György. Pozsony—Budapest. Kiadja Stampfel Károly. A Magyar Sion Örei. II. kötet, 1. fele. Vázlatok Haynald Lajos bibornok érsek életéből. 1816—1889. Szerkeszti Kőhalmi—Klimstein József. É. n. VIII, 158. l.) amely azonban nem Ompolyi—Mátray Ernő műve, aki ennek csupán társszerzője, Ompolyi—Mátray, Veszely Károly, Városey Gyula és Kanitz Agoston életrajzi részletei mellett van egy névtelenül megjelent fejezet is (Haynald Lajos politikai küzdelmei és lemondása a püspökségről. 1861—1865.; id. m. 61—82 ll.), amelyről Fraknoi Vilmosnak ma már ritkaságszámba menő, összesen csak 50 példányban nyomtatott, bibliográfiája (Fraknoi Vilmos irodalmi munkássága 1860—1910, Bpest, 1910.) alapján megállapíthatjuk, hogy ez a fejezet Fraknoi tollából való.

A Múzeumba került iratoknak a gerince tényleg Haynaldnak az erdélyi püspökségről politikai okokból való lemondásával kapcsolatos. Az 1863-iki csonka erdélyi országgyűlésnek, amelyre az Unióhoz hű magyar képviselők és regalisták bemenni nem akartak, a történetét nem régen megírta Berzeviczy Albert, az intranzigens nemzeti politikai magatartása miatt lemondásra kényszerített Haynald életének ezzel a szakaszával a bécsi udvari levéltár anyaga alapján Eckhardt Ferenc foglalkozott (Egy nagy magyar főpap életéből, A bécsi magyar történelmi intézet évkönyve, II. kötet, 1932. 272—84. ll.) de egyikük sem vett tudomást a Múzeumban lévő iratokról, amelyeket egyébként Fraknoi idézett névtelen értekezése is csak igen vázlatosan, a kellő történelmi távlat hiánya miatt indokolt tartózkodással használt fel. Haynald idevonatkozó iratai között igen becsek az általa ebben az ügyben a különböző hatóságokhoz, azután a római szentszékekhez intézett felterjesztéseinek hű fogalmazványai. Nem kevésbé érdekesek Kunszt József kalocsai érsekkel váltott levelei, aki őt, mint alárendelt püspökét a politikában mérsékletre kívánta bírni. De a legérdekesebb ebben a csoportban, s ezek mint ilyenek egyedülálló darabjai a Kézirattárnak, IX. Pius híres államtitkárának, Antonelli bibornoknak a lemondással és Haynald Rómába költözésével kapcsolatos levelei, amelyeket érdekesen egészítenek ki Franchi prelátusnak, aki később XIII. Leó első államtitkára volt, akkor pedig az államtitkárság legfontosabb osztályának, a rendkívüli egyházi ügyek kongregációjának vezetője, és egy a pápai államtitkárságon működő papnak, Giuseppe Fabjnak ugyanezen ügyre vonatkozó levelei, amelyeket érdekes és a pápai diplomáciai ügymenetre is, amelynek legújabbkori történetébe kívülről bepillantani csak a legritkább esetben lehet, rendkívül jellemző voltuk miatt máshol teljes szövegben fogom közzétenni. Haynald politikai magatartásának népszerűségét jellemzi az a sok üdvözlő felirat, amelylyel magánosok és különböző testületek elhalmozták az 1863 őszén szécsényi magányába visszavonult főpapot.

Csak nagy vonalakban ismertük eddig azt a körülményt, hogy Haynald is részt vett annak a Rómában 1862. júniusában összegyűlt püspökök által a pápához intézett feliratnak a szerkesztésében, amelyben a püspökök a világi uralom kérdésében való álláspontjukat

szögezték le főként. A Múzeumban őrzött iratokból megállapítható, hogy Haynald minő tevékeny szerepet játszott az ügyet előkészítő különböző albizottságokban és Wisemann, Dupanloup és Ketteler mellett minő döntő befolyása volt a végös szövegezésre.

Haynald legérdekesebb és legismertebb egyházipolitikai szereplésére, amidőn a vatikáni zsinaton a pápai családhozhatatlanság dogmáját ellenző kisebbség egyik vezéralakja volt, sajnos nem tartalmaznak adatokat ezek az iratok. Érdekesekek ellenben a Haynald bibornoki kinevezésére vonatkozó, Báró Orczy Béla, akkori közös külügyminiszteri első osztályfőnök tollából származó levelek és a kor izgatott hangulatára nagyon jellemző az a két névtelen levél, amelyet Haynald 1885-ben abból az alkalomból kapott, hogy Tisza Kálmán egy politikai banketten a Vigadóban felköszöntötte. Bár Haynald egyházi és politikai szereplése kétségtelenül ingadozásokat mutat a liberális és a konzervatív felfogás és magatartás között, mégis ezen Tiszát ünneplő, egyébként konvencionális modorban mozgó ünnepi beszédéért semmi esetre sem érdemelte meg az egyik névtelen levélírónak azt a súlyos kitételét, amellyel őt ezen beszédéért a „biboros komédiás” névvel illette. Haynald ekkori magatartásának kulcsát Tisza Kálmánnal szemben megtaláljuk Salacz Gábor most megjelent érdekes tanulmányában (Tisza Kálmán római intervenciója 1884-ben, Vigilia, 1935. II. kötet, 195—200. ll.), aki kimutatja kécsi levéltári adatok alapján, hogy Tisza egyenest a Vatikánhoz fordult a magyar katolikusok ellenzéki magatartásának leszerelése érdekében. A magyar katolicizmus és a forradalom viszonyára, valamint a katolikus egyház helyzetére az abszolutizmus korában rendkívül jellemzők Simor Jánosnak, a későbbi hercegprímásnak Haynald Lajoshoz intézett 56 levele, amelyek az 1848—58 évekből valók, s amelyek csere révén kerültek a Múzeum birtokába több más Haynaldhoz intézett levéllel együtt (V. ö. Kézirattár növedéknapló: 1924. 35. és 38. számok).

Haynald egyházi és politikai működésének legnagyobb számú emlékét a gyulafehérvári és a kalocsai egyházmegei levéltárak őrzik, de ezeket lényeges részletekben egészítik ki az Országos Széchényi Könyvtár Haynald-iratai, amelyek önmagukban is éles bepillantást engednek a XIX. századi magyar katolikus egyházipolitika ma még nem eléggé felfedezett történetébe.

Dr. Tóth László.

Horánszky Lajos könyvtára

mikor évekkel ezelőtt alkalmam volt ezt a páratlanul álló, gyönyörű könyvtárat áttekinteni és arról jegyzeteket készíteni, tiszteletet parancsolt nekem az a következetesség és határozottság, amivel a gyűjtő ezt a hatalmas anyagot tervszerűen kiválogatta s fölépítette. Amint a csöndes budai utca még csöndesebb földszintes házába belépünk, megcsap egy eleven kultúra lehellete: már a lépcsőházban véges-végig a magyar fölüljulás és romantika hírességeinek rézkarc-portréi fogadnak. Ebben az intim kis „kulturálpalotában” tartották baráti összejöveteleiket a budai Aurora-Kör tagjai, többnyire Kisfaludysták, írók, politikusok, művészek. Emlékeim között kutatok, amikor erről a híres magánkönyvtárról számolok be. Ez a nagy erudiciójával összeválogatott bibliotéka 1772-től, az *Agis tragédiájának* megjelenésétől 1910-ig, Mikszáth Kálmán haláláig felöleli a magyar irodalmi mult minden költői termékét: az összes első kiadásokat, editio princepsket. Majdnem másfél évszázad szellemi élete van gyümölcsözően összegyűjtve ebben a pompás

könyvtárban. Itt van mindjárt a felvilágosodás korának első irodalmi vezére: Bessenyei minden művével és testtársainak alkotásai, majd Gvadányi, Virág Benedek, Berzsenyi. Természetesen ez a gyűjtemény olyan gazdag, mintha Petrik nagy magyar bibliográfiájának illusztrációja lenne, ahol minden írónak, még a legkisebbnek is megtalálhatod a teljes és hiánytalan munkásságát. Ebben a rendkívül nagyjelentőségű könyvtárban van Horánszky Lajos legértékesebb könyve a *Himfy szerelmeinek* 1807-es kiadása Batsányi sajátkezű jegyzeteivel és javításaival ellátva, mely munka valóban, a legkitűnőbb Batsányi-monográfia megírására ihlette Horánszkyt. Nagy értéke ennek a könyvtárnak még elsősorban gazdag folyóiratanyaga, így a teljes sorozatú *Kassai Múzeum*, *Magyar Minerva*, *Orpheus*, az *Aurora*, Kisfaludy zsebkönyve, majd később a *Honderű*, a *Honművész*, a *Pesti Divatlapok*, az *Életképek*. Ugyancsak rendkívüli a jelentősége annak a ponyvagűjteménynek, amilyent ilyen gazdagságban még közönyvtárban sem találhatunk. Az 500 darabból álló ponyvairodalmi gyűjtemény legkiemelkedőbb alkotása Fazekas Mihály *Ludas Matyi*-jának legelső kiadása. Majd itt találjuk a pesti Bucsánszky-féle népnymoda egykori elkapkodott kiadványait az *Argirus királyfitől*, *Genovénán*, *Sobri Jóskán* és *Rózsa Sándoron* át egészen a legújabb termékekig. Ezek a kuriózumszámba menő ponyvatermek a magyar szellem életének egy jelentős szeletét képezik s a kultúrhistoriának szolgáltának rendkívül becses adalékot. Hiszen ezt az irodalmi kort nem kisebb költő, mint Arany és Petőfi tetőzték be. Természetesen nem hiányozhatnak ebből a könyvtárból ezeknek a nagy szellemeknek a teljes gyűjteményei sem, így például előbbinek híres *Toldi*- és az igen ritka *Katalin*-, *Ősziké*-kiadásai, míg Petőfinek a magán tulajdonban alig szereplő *Cipruslombok Etlake sírjáról* című füzetkéje, a *Helység kalapácsa*, a *Felhők* és a *Szerelem gyöngyei* vannak meg a többek között. Különösen értékesé teszi Horánszky Lajos könyveit az, hogy majdnem minden munkának a cím- és a borítólapja is megvan. A szabadságharc irodalma nemcsak a szépírók műveiben, hanem politikai vonatkozásában is képviselve van. A szabadságharcot követő évek elsősorban a regény- és folyóiratirodalomban teljesednek ki. Így Jókai minden munkájának első kiadása, közöttük a *Hétköznapiak*, Vas Gereben, Kuthy Lajos, Nagy Ignác és Lauka összes munkái, a regényírók közül, s ezekből még gyönyörű gyémántkiadások, művészi kötések százai. Széchenyi kora a maga politikai irodalmával és a kortársak teljes gyűjteményével, közöttük a legnagyobbak, Vörösmartyknak *Zalán futása*-val. Valóban igaza van Kremmer Dezsőnek, aki először írt Horánszky Lajos könyvtárának ritkaságairól, hogy „a Széchenyi kollektív gyöngyszeme a *Selyemről* szóló munka, mellyel alig találkozunk egyebütt”. Még rengeteg munka, szebbnél-szebb nyomtatvány, ritkaság, melyekben megelevenedik a magyar irodalmi múlt legnagyobb korszaka, igazi hőskora. De nemcsak a szépírodalom van ilyen gazdag forrásban ebben az egyik legnagyobb s legértékesebb magyar magán-könyvgűjteményben, hanem az irodalommal kapcsolatos társadalmi kérdéseknek, politikai villongásoknak is teljes tárházat találjuk, és ezekben a kérdésekben is mindenre feleletet kapunk ebben a könyvtárban. Mert a költők, a Madáchok (kinek első *Lantvirágok* című kötete is megvan Horánszkyknak), és Vörösmartyk mellett ott vannak a nagy államférfiak és szónokok, a vezérpolitikusok szellemi maradványai is. Széchenyi mellett Bach *Rückblickje*, Apponyi Albert levelei és egyéb kéziratai, vagy a politikai élet humorának megnyilatkozását képviselő munkák, amilyen pl. Tóth Kálmán *Bolond Miskája*. Horánszky azonban nemcsak a könyv belső tartalmi részével törődik, hanem bámulatos hozzáértéssel, a szakember mélyen beleérző ösztönös-

ségével a könyvek „testével” is foglalkozik. Szereti azokat dédelgetni s ezáltal megbecsüli a kultúrának e legmaradandóbb eszközét s jövődő évszázadoknak az eredményét. Ez a gazdag gyűjtemény azonban nemcsak könyvtermékekben értékes, hanem metszeteiről és kéziratairól is híres. Természetesen ezekről a szintén nagyon becses kulturális adalékokról nem számolhatunk be olyan részletesen, mint a könyvekről, azért mégis egy pár rendkívüli jelentőségű és értékű munkát ezekből is megemlítünk és bemutatunk olvasóinknak.

Horánszky Lajos képgyűjteménye két nagy részből áll: elsősorban *Pest-Buda* három század képeiben elevenül fel. Ezek a műlapokon és litográfiákon olyan szemléletesen kel életre Magyarországnak az a kora, amelyet bemutatnak, amilyenre kevés példa van. Természetesen többnyire külföldi mesterek munkái, de nagy számmal akadnak magyarok is. Az előbbieket közül Ambling, Merian és Lenhardt nevét, az utóbbiak közül Barabás Miklóst emeljük ki. Ez utóbbi különösen költők, írók és tudósokról készített arcképeivel a legnagyobb magyar festő és rajzoló nevet vívta ki magának. Horánszky gyűjteményében ezek közül a Barabás-képek közül Czako Zsigmond, Arany János, Jókai és Sárosy Gyula képei, a színművészek közül Fánecs, Egressy, Prielle Kornélia, Lendvayné és II. Lajos bajor király barátnőjének, Bulyovszky Lillának képei, Eybl litográfiái közül Wesselényi, gr. Teleki László, Eötvös József, Pulszky Ferenc és a centralisták emelkednek ki. Nagyon értékesek még az 1838-as árvíz rézkarcjai, majd Marastoni képei és mindezek fölött páratlan ritka a gyűjtemény Erzsébet királyné-kollekciója. Ez utóbbiak közül olyan is van ebben az értékes gyűjteményben, amely csak egy példányban maradt fenn. Megvannak még a 48-as tábornokok akvarellképei, melyek közül a Damjaniché a legsikerültebb.

Könyvek, képek, metszetek, rézkarcok, litográfiák és más egyéb irodalmi emlékek között a gyönyörű porcellán vázák és talak környezetében itt van Broczky olajfestménye a *Margitszigetről*. És ezek között a gyönyörű ritkaságok között a legnagyobb élő magyar bibliofil gazdag gyűjteménye. A könyvszekrények, a könyvek, a bútorok és a magyar irodalom nagyjait ábrázoló történelmi nevezetességű portrék között megelevenedik a magyar könyv és a magyar kultúra egyik legnagyobb szerelmesének: Horánszky Lajosnak egész élete, áldozatos, a magyar kultúráért mindenkor lelkesedő magyar úr arcképe.

Kozocsa Sándor.

A lengyel könyvtárosképzés

Öt éve, azaz 1930. április 11-én jelent meg a lengyel minisztertanács rendelete, amely a könyvtárosok képzését szabályozza. A lengyel kormány ezen a téren is igyekszik a nyugaton már régen bevezetett rendszer életbeléptetésével a lengyel könyvtárügyet a lehető legmagasabb fokra emelni.

A miniszteri rendelet előírja, hogy minden leendő könyvtári tisztviselő, a tudományos jellegű épügy, mint a nem tudományos képzettségű, köteles legalább egy évig valamely nyilvános könyvtárban gyakorolni, hogy a szükséges könyvtári ismereteket elsajátítsa. A gyakorló évben a könyvtárosi teendők minden ágával kell foglalkoznia. Nemcsak a szorosán vett könyvtárosi munkákkal kell megismerkednie, hanem kellő jártasságot kell szereznie a könyvtárral kapcsolatos adminisztrációs és gazdasági természetű ügyekben is. A próbaszolgálat szükség esetén meghosszabbítható, de legfeljebb három évig tarthat. Kivételes esetben azonban a gyakorlati idő meg is rövidíthető.

A gyakorlati év sikeres eltöltése után a könyvtárosjelöltnek vizsgát kell letennie. A vizsgát az első és a harmadik év között kell letenni. Ha valaki a

három év leteltéig nem adja be a vizsga iránti kérényét, el kell bocsátani a szolgálatból.

A vizsgabizottságot a kultuszminisztérium nevezi ki. A bizottság egy elnökből és két biztosból áll, akik közül az egyiknek jogi képzettségűnek kell lennie. A vizsga két részből áll: írásbeli és szóbeli vizsgából. Az írásbeli zárt és egy vagy két könyvtári kérdéstről szólhat. A szóbeli vizsga anyaga a következő: 1. általános ismeretek az ország alkotmányáról, 2. általános tájékozódás az ország közigazgatási szervezetéről, 3. részletes és pontos ismeretek a közigazgatás azon ágában, amely a jelölt munkahelyével szoros kapcsolatban van, 4. pontos tudása mindazon törvényeknek és rendeleteknek, amelyek arra az intézményre vonatkoznak, amelyben a jelölt dolgozik, 5. általános tájékozódás azokban a könyvtári és bibliográfiai szakmunkákban, amelyeket az állami könyvtárak használnak, 6. beható ismeretek a lengyel és egy szomszéd állambeli könyvtárak történetéről, szervezetéről és működéséről, 7. általános tájékozódás a fontosabb államok könyvtári szervezetéről, 8. általános ismeretek a könyvtárakra vonatkozó irodai-adminisztratív

jellegű előírásokról, 9. két idegen nyelvnek szóban és írásban való tökéletes tudása.

Ugyanilyen vizsgát kell letenniük a nem tudományos jellegű tisztviselőknek is, azzal a különbséggel, hogy tőlük a külföldi könyvtárszervezetek ismeretét nem kívánják és csak egy idegen nyelvben kell jártnak lenniük.

A miniszteri rendelet a kézi könyveket is megjelöli, amelyekből a vizsga követelte ismeretek merítéséhez. Az alkotmányra és a közigazgatási szervezetre vonatkozó munkák itt most minket nem érdekelhetnek, a szoroson vett könyvtári szakmunkák közül pedig a lengyel nyelvűeket felesleges megemlítenünk, mert nálunk úgy sincsenek meg. Az idegen nyelvűeket azonban érdemes felsorolni. Ezek legnagyobb részét már újabb, a háború után megjelent angol, francia és német kézikönyvek: *Graesel*, Handbuch der Bibliothekslehre, 1902; *Van Meel*, Bibliothèques publiques. Traité théorique et pratique. Anvers, 1924.; *Brown*, Manual of library economy. 1920.; *Schneider*, Handbuch der Bibliographie, 1924.; *Brown*, A manual of practical bibliography; *Fumagalli*, La bibliografia. K. I.

A román könyvészeti irodalomról

Magyarországi nemzetiségeink könyvei, írói, irodalma mindig érdekelték a magyar bibliografust. Bár az irodalmi köztudat a XIX. sz. elejétől csak azt hajlandó magyar íróknak tartani, aki az „anyai nyelven” teszi közzé írásait. *Szabó Károly*, *Szinnyei*, *Petrik*, újabban *Gulyás Pál* alapvető munkái részletesen foglal-

koznak a Magyarországon megjelent másnyelvű nyomtatványokkal, illetve másnyelvű íróinkkal. Igaz, hogy a legtöbb magyar bibliográfia ép a nemzetiségekre vonatkozó részében mutat fel hiányokat. Ezen nem szabad csodálkoznunk. A kitűnő magyar szakembereket — kevés kivételtől eltekintve — csak a magyar anyag érdekelte alaposan, amit legfontosabb bibliográfiáink keletkezési ideje eléggé megmagyaráz. Akkor még a szűkebb értelemben vett magyar anyag feltárása, rendszerezése volt az elsődendő, sürgős tennivaló, kutatóinknak talán még akkor sem maradt volna idejük a nemzetiségek anyagával való részletesebb foglalkozásra, ha ennek szükségességét épúgy érezték volna, ahogy mi érezzük ma, a közelmúlt kegyetlen tanításai után.

Az impériumváltozás természetesen magával hozta a Magyarországtól elcsatolt területeken levő könyvtárak, gyűjtemények nemzetiségi szempontból való alaposabb feltárását. Ez az új anyag sok magyar vonatkozása miatt közelebről érdekelhet bennünket.

A következőkben a román bibliográfiai irodalomról szeretnénk vázlatos áttekintést adni.

A román bibliográfiai irodalom első jelentősebb kísérletei a múlt század közepe tájáról valók, az első komolyabb feldolgozások azonban későbbiek, nagy lendületet pedig csak a háború után kapnak.

A háború utáni fellendülésnek több oka van. A tudományos kutatás lehetőségeinek nagy kiszélesedése (új egyetemek, könyvtárak, kutatóintézetek, úgy látszik anyagilag is jól megalapozott kiadványsorozatokkal) természetesen magával hozta a hiányok pótlására való igyekezetet. A bibliográfiai irodalom fellendülését ezenkívül a román szellemi élet mai, az európai fejlődéstől nagy produktivitása mellett is némileg elmaradt arcával lehetne kapcsolatba hozni. A románokat még alig érintette meg a történettudomány nagy idealista megújítása, a szellemi élet szintetikus kutatása helyett úgy látszik, még mindig a konkrétabb-

nek hitt, mechanikus módon regisztrálható anyag köti le jobban figyelmüket. A szinte kizárólagos francia orientáció is termékeny hatással van rájuk, hiszen a román tudósok nagy része francia egyetemen kezdi pályafutását, ott szerzi meg a doktori fokozatot s már tézise elkészítése közben az alapos bibliográfiai munkára való hajlamot.

Francia orientációt mutat a román könyvészeti irodalom eddig legalaposabb összefoglalása, *N. Georgescu—Tistu* könyve is. (*Bibliografia literara romana*. Bucuresti: 1932. Academia Romana. Studii si cercetari. 18. 254, [1] l. XX. mell. 8°.) A könyv egy általános elméleti rész mellett komoly kritikai tárgyalása az eddig elért eredményeknek. Az önállóan megjelent munkák mellett részletesen foglalkozik kéziratos, továbbá az egyes folyóiratokban közölt szakbibliográfiákkal, sőt még a könyvkereskedők katalógusaival is. Ezenkívül valamennyi fontosabb romániai könyvtárat ismerteti. Szól az alapvető külföldi munkákról, azonban csak a franciákat ismeri jól, a román szempontból is fontos magyar munkák közül pl. nem tud *Szinnyei Magyar írójáról* és *Gulyás Pál* munkáiról. Készségtelen értéke alapos elméleti felkészültségéből fakadó kritikáiban, továbbá a román kutatások rendszeres ismertetésében van. Nélkülözhetetlen mindazoknak, akik valamilyen idetartozó kérdéssel foglalkoznak. E sorok írója is több helyen felhasználta. Jellemző, hogy nem sokkal *Georgescu—Tistu* könyve előtt már jelent meg románul egy, a „bibliográfiai bibliográfiájának” szánt összefoglaló munka, (*Joachim Craciun: Bibliografia la Romani*. Bucuresti. Cartea Romaneasca: 1928. 40 p. 4°. Kny. az *Anuarul Institutului de istorie nationala* 1926—27. évfolyamából.) *Georgescu—Tistu* alaposabb összefoglalása azonban fölöslegessé teszi.

Enciklopédia-szerű kiadvány több háború előtti és utáni gyenge próbálkozás után szintén csak az utóbbi években jelent meg használható: *Dictionarul enciclopedic ilustrat „Cartea Romaneasca”*. Bucuresti: [1931]. Editura Cartea Romaneasca S. A. XXIV+1949 p. 4°. 2 kötet. Nyilvánvalóan a francia Larousse-kiadványok ösztönzésére készült munka a román nyelv szóincscsét adja, a második kötet lexikon.

Életrajzi lexikonuk nincs kielégítő. Számos, vegyes értékű kísérlet mellett egy munkát érdemes megjegyezni, mint viszonylagosan a legjobban használható: *Dimitrie R. Rosetti: Dictionarul contemporanilor, din*

Romania. (1800—1898.) Bucuresti: 1898. Populara. IV+207 p. 4°.

Nem kapunk teljes képet a román nyomtatványokról sem, bár a régi román irodalom (melyet 1930-ig számítanak) mintaszerű feldolgozással dicsekedhetik: *Jon Bianu si Nerva Hodos; Bibliografia romaneasca veche*. 1508—1830. Ed. Academiei Romane. Bucuresti 1903. — In-folio. Tom. I. (1508—1716) 1903 IX+571 p.; tom. II. (1716—1808) 1910 570 p.; tom. III. fasc. I. (1809—1814) 1912. 96 p.; tom. III. fasc. II. (1814—1817) 1912 p. 97—112. A szép kiállítású könyv, mely joggal büszkesége a román bibliografiai irodalomnak, részletes bibliografiai leírás mellett lehetőleg közli az ajánlásokat, előszavakat, epilogusokat is, továbbá facsimilében a könyv díszítéséből, tipográfiájából is izelítőt ad. Nem csak a románnyelvű könyveket igyekszik feldolgozni, hanem mindent, ami az akkori Románia területén megjelent, akkori határokon túlról pedig csak a románnyelvűeket. A cirillbetűs román szövegeket 1600-tól latin betűkkel írja át. Megbízhatóságát nagyban emeli, hogy közülön megemlíti, ha valamelyik könyv nem volt a kezében. A magyar kutatók által is jól ismert és becsült könyvhöz 1912 óta számos pótlás jelent meg, sajnos elszórtan. *Georgescu—Tistu* idézett könyve valamennyit felsorolja. (182. és köv. l.) Itt csak a magyar szempontból legfontosabb pótlásokat említjük meg. Az egyiket a magyar-román bibliografiai vonatkozások nagyszorgalmú, de nem elég alapos gyűjtője, *Veress Endre* tette közzé: *Erdélyi és magyarországi régi oláh könyvek és nyomtatványok*. (1544—1508.) Kny. az Erdélyi Múzeum XXVIII. kötetéből. Kolozsvár: 1910. 119 l. 8°. Ugyanez románul, némi új anyaggal: *A. Veress: Oranduieli romanesti vechi tiparite in Ardeal*. (*Revista arhivelor*, vol. I. 1924—26. 338—365 p.) *Josif Popovici* tanulmánya pedig a budapesti Nemzeti Múzeum román könyveivel foglalkozik. (*Adaue si indreptari la Bibliografia romaneasca veche, Noua revista romana*. Vol. IX. (1911—1912).) Ez utóbbi munkát nem láttam.

Az 1830, illetve 1817 utáni évek könyvterméséről a következő összefoglalások számolnak be: *Dimitrie Jarcu: Bibliografia chronologica romana sau catalogu generalu de cartile romane imprimate dela adoptarea imprimeriei, diumetate secolu XVI si pana azta-di, 1550—1873*. Bucuresti: 1873. Imp. Statului. XX+161 l. 4°. (Második kiadás, az első csak 1865-ig terjed.) Folytatása: *George Popescu: Trei ani din literatura romana. Indice bibliografic alu cartiloru publicate romanesce in Romania seu de Romanii in anii 1874, 1875 si 1876*. Bucuresti: 1877. Noua tipografia a laboratoriliu romani. 32. l. 4°; továbbá *George Popescu: Siese ani literatur'a romana... Catalogu generalu de Cartile Romane publicate in Tierra si Strainate de la 1. Ianuaru 1874 pana la ultim'a Julie 1879, adunatu si asediatu... de* — Bucuresti: 1879. Typ. Al. A. Grecescu. 76. p. 4°.

Valamennyi hiányos, sok helyen hibás és távolról sem olyan alapos, mint a *Bianu—Hodos*, első útbaigazításnak azonban, mivel jobb nincs, nélkülözhetetlenek. Újabb feldolgozásról nem tudok. Az 1879-től máig terjedő időre csak hézagos, gyakran csak könyvkereskedelmi szempontból készült, folyóiratok hasábjain megjelent összefoglalások vannak, melyek részletes felsorolásától itt eltekintek. (Valamennyit felsorolja: *Georgescu—Tistu* i. m.) 1928 óta *Gheorghe Adamescu* tanítványaival rendszeresen feldolgozza az évi könyvtermést, a folyóiratokat is, melyekre az eddig felsorolt munkák nem terjednek ki. *Adamescu* összefoglalása: *Bibliografia Romaniei, Buletin trimestrial al publicatiunilor din Romania si din alte tari relative la Romania intoemit de* — 1928—

A folyóirat-irodalom különben alaposan fel van dolgozva *Nerva—Hodos* és *Al. Sadi—Jonescu* bibliografiájában. *Publicatiunele periodice romanesti (ziare,*

gazete, reviste) descriere bibliografica de — Tom. I. Catalog alfabetic 1820—1906. Bucuresti: 1913. Librariile Soces si Stefte. XXIII+812 p. 4°. Kiegészíti: *Leca Morariu: Jentru bibliografia periodiselor noastre. A Junimea Literara c. folyóiratban*. Cernauti XIV (1925) évf. 92—93. l.

A speciális bibliografiák seregéből (még Istria és Dalmácia román vonatkozásait is feldolgozták) bennünket közelebről a román irodalom magyar és a magyar irodalom vonatkozásait ígérő összefoglalás: *Veress, Andrei: Bibliografia romana-ungara. Romanii in literatura ungara si Ungarii in literatura romana*. I—II. k. (1473—1780; 1781—1838.) Bucuresti: 1931. Cartea Romaneasca. XXX+365; XII+386 l. 8°. Fundatiunea, Regele Ferdinand I. A felületes munkával, mely épen e kényes területen nem a legszerencsésebb módon képviseli a magyar bibliografia szép tradícióit, *Asztalos Miklós* a közelmúltban részletesen foglalkozott. (*Századok*. 1935: 70.) Itt csak azt jegyezzük meg, ép felületessége miatt a komoly román kritika sem fogadta maradéktalan elismeréssel a különben erősen román szemszögből összeállított munkát.

A román-francia kapcsolatokkal természetesen a bibliografiai irodalom is — kezdetétől fogva — sokat foglalkozik. Legújabbban Párizsban adtak ki egy új összefoglalást, tartalmát a cím eléggé elárulja: *Bibliographie franco-roumaine. Première partie, par Alexandre Rally et Getta Hélène Rally...* Paris: 1930. Librairie E. Leroux. 4°. Tome I: Les oeuvres françaises des auteurs roumains, LX+402 p. Tome II: Les ouevres françaises relatives à la Roumanie. 474 p. — Ezenkívül számos előtanulmány és részlet-bibliografia foglalkozott és foglalkozik az idetartozó irodalommal.

A román történet és filológia köréből 1919 és 1924 között írt németnyelvű publikációkat *H. Hienz* foglalja össze: *Bibliografia operelor separate si articolelor istorico-filologice, cari au aparut dela 1919—1924 in limba germana si se refera la teritoriul si locuitorii Romaniei*. Kny. az *Anuarul Institutului de istorie nationala 1925—26* évfolyamából. [Kolozsvár.] Cluj: 1926. Ardeatul. 60 l. 4°.

Speciális irodalomtörténeti bibliografia *Gh. Adamescu: Contributiune la bibliografia romaneasca. Istoria literaturii romane. Texte si autori de literatura*. Fasc. I—III. 1500—1920. Bucuresti: 1921—28. [Különböző kiadók] 8°. Tartalma a román irodalmi szövegek és a reájuk vonatkozó irodalom bibliografiája, egy általános részt (összefoglaló munkák, gyűjteményes kiadások, anthológiák stb.) mellett az egyes írók szerint csoportosítva. Kb. a francia *Lanson Manuel*ének felel meg. A kezdetből fakadó hiányosságoktól és következtetlenségektől eltekintve jó, használható összefoglalás.

A speciális történeti bibliografia felé jelentékeny kísérlet az *Anuarul Institutului de istorie nationala* hasábjain 1921-től megjelenő *Istoriografia romana* c. évenkénti repertorium, mely a történet segédtudományait is feldolgozza. 1924-től *Joachim Craciun* szerkeszti, aki visszamenőleg is igyekszik feldolgoztatni az anyagot. Egy nagy román történeti bibliografia lebeg szeme előtt, eddigi eredményei azonban inkább kísérletnek tekinthetők. Gazdag irodalomtörténeti anyaga is van. Itt kell megemlítenünk *Petre Suciu Bibliografia Ardealului* [Erdély bibliografiája] c. összefoglalását a Kolozsvárt megjelenő *Societate de Maine* c. folyóirat III. (1926) évfolyamában.

A bennünket szintén érdeklő román néprajzi irodalom eredményeinek jórészt teszi megközelíthetővé a *Sezatoarea* c. folklorisztikai folyóirat külön is megjelent tárgymutatója, (*Arthur Gorovei: Indice analitic si alfabetic al celor douazeci si cinci de volume din revista de folklor „Sezatoarea”*. Folticeni: Tipografia J. Bendit. VII+125 p. 4°.) mely az anyagot tárgy és motívumok szerint közli.

A könyvre vonatkozó irodalmuk is aránylag igen gazdag. Több szépen kiállított munka foglalkozik a régi román könyvművészettel. A nyomdatörténet is megtalálta a maga művelőit, ezek részletes felsorolásra azonban már nincs helyünk.

(Szeged.)

Baróti Dezső.*

A németbirodalmi könyvtár

nemzeti irodalom összegyűjtése minden kultúrnépénél szoros összhangban van politikai fejlődésével. A gyűjtési lehetőség a kötelepéldányok beszolgáltatásával kezdődött, midőn a bemutatott példányokat átnézés után kiadták a könyvtáraknak, a rendszeres tényleges gyűjtés csak a későbbi években kezdődött. Eleinte a német birodalom egyes államai külön-külön gyűjtötték saját államuk kiadványait, s addig míg a nagy német birodalom egységesítése nem történt meg, nem is lehetett szó az egységes gyűjtésről. Franciaországnak és Angliának már jóval előbb sikerült e téren előbbre jutni, a Bibliothèque Nationale és a British Museum már majdnem teljes egészében összegyűjtötte nemzetük irodalmi értékeit. Az ő példájuk volt irányadó a németbirodalmi könyvtár megalkotásánál. A hatalmas könyvtár kb. húsz éve áll fenn Leipzigban, s előmunkálatait a politikai élet zűrzavarai sokszor tartották vissza a nagyarányú fejlődéstől. Születési ideje 1848, s helye a nagy német mozgalom frankfurti parlamentjében volt, midőn kimondták az összes német államoknak a nagy birodalomban való egyesítését. A nemzeti mozgalom nagy hazafias láza szülte, s a forradalom minden áldozatot meghozott az eszme megvalósítására, a német birodalmi könyvtár a legszebb emlékmű a német költők, írók és költők magasztalására.

A gondolat első felvetője Heinrich Wilhelm Hahn (1795—1873) volt. Az ő ajánlata csak a parlament kézi könyvtárának megalkotását célozta, a parlament lelkes határozata folytán azonban már kezdetben a németbirodalmi könyvtár alapjának tekintették. A könyvtár első vezetője dr. Johann Heinrich Plath (1801—1879) volt, aki 1851-ig vezette nagy szaktudással a könyvtárt, amelynek mindjárt első időszakában 4500 kötete volt. Plath tervszerű fejlesztéssel összhangban a könyvkiadókka hatalmas lendülettel fejlesztette a birodalom könyvtárát, melyet azonban akkor még csak a Germán Múzeum Könyvtárának neveztek. A kötelepéldány rendelet emelte a könyvtár birtokállományát a mai nagy létszámra. Nevek hosszú sorozatát lehetne felemlíteni, akik tehetségükkel, áldozatkészségükkel növelték a német birodalmi könyvtár értékét, mai, majdnem utolérhetetlen magasztalára. A könyvtár megszemenő célja áthatolni a politikai határokon — és az egész világ németnyelvű irodalmát összegyűjteni — óriási feladat, de a könyvtár lelkes vezetői nagy lendülettel megindították ezt a munkát is.

Húsz évi szervező munka után több mint egy millió könyvet gyűjtöttek össze, évenkénti szaporulata kb. 70.000 kötet s mintegy 40.000 időszaki nyomtatvány. Az összegyűjtött anyag katalógusba való közzétételének munkái most folynak, s rövidesen a nyilvánosság elé kerülnek. A német könyvkereskedők szervezete a könyvtár útján napilapot ad ki, „Verzeichnis der Neuerscheinungen” címen, azonkívül a „Deutsche Nationalbibliographie” című kiadványukban sorozatosan közlik a könyvtárusi forgalomban megjelenő műveket és külön a könyvkereskedői forgalmon kívül megjelenő műveket, valamint a fél és az évenkénti művekről katalógust adnak ki. A könyvkiadói szakma hivatalos lapja a „Literarisches Zentralblatt für Deutschland”. További szak-

mai kiadványuk a belügyminisztérium kiadásában megjelenő „Monatliches Verzeichnis der reichsdeutschen amtlichen Druckschriften” és még számos könyvkiadással kapcsolatos szaklap (ú. m. a „Deutsches Rundfunkschriftum”). Ezek alapján információk felvilágosításokat tudnak adni. Ily irányú bibliográfiai felvilágosításokat évente kb. 20.000 embernek adnak. A Deutsche Bücherei a legjobban látogatott könyvtára Közép-Németországnak. Olvasó- és katalógustermei naponta 15 órát vannak nyitva, reggel 7-től este 10 óráig szünet nélkül. A nagy olvasóteremben 250 személy részére van dolgozó asztal és egy kézi könyvtár, 20.000 mindenféle tudományághoz tartozó munkával. A folyóirat-teremben 132 munkaasztal van és kb. 4000 legfontosabb folyóirat áll a kutató rendelkezésére. Évente kb. 400.000 látogatója van a könyvtárnak, ami naponta kb. 1300 látogatót jelent. A könyvtár könyvigénylései évente kb. 300.000-re rúgnak. A könyvkölcsönzés a külföld számára is lehetséges. Külön kartoték-szobája van és a könyvkedvelő közönség számára a könyvritkaságok külön vannak elhelyezve 17.000 kötetben. A németbirodalmi könyvtár nagyszerű felkészültsége bizonyossága a német alapos munkának és kitartásnak.

Kertész János.

A Könyvtári Szemle

Előfizetési díja: egész évre 5 P, félévre 2-50 P, amely összeget azonban teljes egészében visszatérítjük Önnek, ha 1935. június 1-ig legalább 40 pengőért vásárol, bármilyen könyvet, akár több ízben is, a KÖNYVTÁRI SZEMLE kiadójánál:

LANTOS
könyvesboltja és tud. antiquáriumában
BUDAPEST,
IV., Múzeum-körút 3. sz.

Ajánlom megvételre a

MAGYAR KÖNYVSZEMLE

új évfolyamának teljes sorozatát (1892—1931) egyöntetű barna félvászonkötésben. — Kifogástalan tiszta példány.

Árajánlatokat „MAGYAR KÖNYVSZEMLE” jeligére a Könyvtári Szemle kiadóhivatala továbbítja.

A Magyar Könyvészetben fel-
sorolt összes könyvek kaphatók:

LANTOS

könyvesboltja és tud.
antiquáriuma BUDA-
PEST, IV., Múzeum-
körút 3

* A román címszövegekben az ékezeteket megfelelő betűanyag hiányában mellőznünk kellett.

Orientális nyelvészet, theológia és egyéb szerzemények.

Kaphatók:

LANTOS könyvesboltja és tud. antiquariumában

Budapest, IV., Múzeum-krt. 3.

Telefon: 87-5-01.

Postatakarékpénztári csekksz. 16.560

- Belot J. H.** Vocabulaire arabe-français. Beyrouth: 1924. in-8. 1012 p. demi toile verte 7.50
- Biblia Hebraica.** Edidit R. Kittel. Lipsiae: Hinrichs 1913. 8° 2 k. er. v. (hebraice) 8.—
- Biblia (latina) sacra vulgatae editionis.** Sixti v. iussu recognito et Clementis VIII. auctoritate edita Ratisbonae et Romae: Pustet 1914. 8° XVIII, 1280 p. fbőr 3.—
- Boyesen H. H.** Ein Kommentar zu Goethes Faust. Mit einem ausführlichen alphabetischen Wörterbuch mit Erläuterungen. 16° 1925. Hl. 1.20
- Breviarium Romanum ex decreto sacrosancti concilii Tridentini restitutum.** S. Pii V. iussu editum. Pii Papae X. auctoritate reformatum. Ratisbonae et Romae: Pustet 1915. 16° 4 k. díszes fekete fbőr 16.—
- Brockelmann C.** Geschichte d. arabischen Literatur. Lpzg: Amelang 1909. 8° VI, 265 S. O. Hl. 3.—
- Kurzgefasste vergleichende Grammatik d. semitischen Sprachen. Berlin: Reuther-Reichard 1908. 8° XII, 314 S. Hl. 6.—
- Semitische Sprachwissenschaft. Lpzg: Göschen 1906. kl. 8° 160 S. O. L. 1.50
- Brünnow R.** Arabische Chrestomathie aus Prosaschriftstellern. Berlin: Reuther 1913. kl. 8° XIII, 183 (Arabischer Text) 161 S. Hl. 5.—
- (Cheikho L. S. J.)** Spécimens d'écritures arabes pour la lecture des manuscrits anciens et modernes. 6. éd. Beyrouth: Imprimerie catholique 1895. in-8. 300 p. demi toile 3.—
- Codex iuris canonici.** Pii X. pontificis maximi iussu digestus. Romae: typis Vaticanis 1918. kis 8° LXIII, 1172. p. fv. 6.—
- Funk S.** Die Entstehung des Talmuds. Lpzg: Göschen 1910. kl. 8° 127 S. O. L. 1.50
- Gesenius W.** Hebräisches und aramäisches Handwörterbuch über das alte Testament. bearb. v. Frants Buhl. 16. Aufl. Lpzg: Vogel 1915. gr. 8° XIX, 1013 S. H. 40.— Rendkívül ritka és értékes munka.
- Graf G.** Der Sprachgebrauch der ältesten christlich-arabischen Literatur. Lpzg: Harrassowitz 1905. 8° VIII, 124 S. Hl. 2.80
- Index librorum prohibitorum.** Romae: Typis polyglottis Vaticanis. 1911. 4° XXIII, 319 l. fv. 6.—
- Knöpfler A.** Lehrbuch d. Kirchengeschichte. 5. vermehrte u. verbesserte Aufl. Freiburg i. B.: Herder 1910. gr. 8° XXVIII, 849 S. O. L. 6.— Mit einer Karte.
- A **Korán** keleti kiadása eredeti arab nyelven, kommentárokkal, 4° 503 l. fv. 7.—
- Der Koran.** Aus d. arabischen übertragen u. mit einer Einl. vers. v. M. Henning. Lpz: Reclam 1901. 16° 611 S. Halbleder 2.50
- Lonovics József.** Népszerű egyházi archaeologia vagyis a katolikus ünnepek, szentségek, ünnepélyek s szertartások értelmezése. 2. kiad. Bécs: Sommer 1857. 8° 3 k. er. v. 24.— Igen ritka.
- Lukács evangéliuma** arab nyelven. 105. l. kis 8° 3.—
- Meissner Br.** Die Keilschrift. Mit 9 Abb. Berlin 1913. kl. 8° 107 S. L. 1.50
- Mihályfi Ákos.** Az emberek megszentelése. (Szentségek és szentelmények.) Bp: Szent István. 1921. 8° 552 l. fv. 3.—
- Az igehirdetés. Egyetemi előadások a lelkipásztorkodástan köréből. Bp.: Stephaneum. 1912. 8° 466 l. fv. 4.—
- Nestle E.** Novum testamentum graece et latine. Utrumque textum cum apparato critico curavit Nestle E. Ed. V. Stuttgart 1914. kl. 8° XXXIII, 665 S. O. roter L. 3.60
- Noldin H. S. J.** Summa theologiae moralis. Oenipons: Rauch 1917. 8° 3 k. fv. 12.—
- Reinhold G.** Theologia fundamentalis. Ed. II. Viennae: Kursch 1915. 8° XVI, 524 S. er. kék fv. 3.—
- Schütz Antal.** Dogmatika. A katolikus hitigazságok rendszere. Bp.: Szent István 1923. 8° 2 k. 8.—
- Summarium theologiae dogmaticae. Bp.: Societas Sancti Stephani 1923. 8° VIII, 346 l. 4.—
- Socin A.** Arabische Grammatik. Paradigmen, Literatur, Übungstücke u. Glossar. 7. durchgesehene u. verbesserte Aufl. Berlin: Reuther 1913. 8° XVI, 208, 134 S. O. L. 4.50
- Strack H. L.** Einleitung in das alte Testament einschliesslich Apokryphen u. Pseudepigraphen. 6. Aufl. München: Beck 1906. 8° VIII, 256 S. O. grüner L. 4.—
- Die Sprüche Jesus, des Sohnes Sirachs. Der jüngst gefundene hebräische Text, mit Anmerkungen u. Wörterbuch. Lpzg: Deichert 1903. 8° VI, 74 S. L. 2.—
- Székely S.** Hermeneutica biblica generalis. Friburg Brisgoviae Herder. 1902. 8° 446 p. Hl. 3.50
- Vosen Chr. H. et F. Kaulen.** Rudimenta linguae Hebraicae. Friburg Brisgoviae: Herder 1911. 8° XI, 171 S. O. L. 3.—
- Zschokke H.** Historia sacra antiqui testamenti. Ed. V. Vindobonae et Lipsiae. Braumüller 1903. 8° X, 459 l. 2 térképpel, fv. 8.—
- Beékelt üres lapokkal.